

**Coimisiún na Scrúduithe Stáit
State Examinations Commission**

LEAVING CERTIFICATE EXAMINATION, 2012

CZECH

HIGHER LEVEL

**Wednesday, 20 June
Morning, 9:30 - 12:30**

Přečtěte si pozorně celý text a odpovězte na otázky ve všech třech částech. Odpovězte vlastními slovy a pouze na základě textu. Všechny otázky musí být zodpovězeny v českém jazyce.

Jak mluví ženy a jak muži?

1. V poslední době se v souvislosti s příručkou ministerstva školství Kultura genderově vyváženého vyjadřování často mluví o jazyce mužů a žen. V podstatě se problém dá rozdělit na dvě roviny: Zprvu jde o to, jak se rozdíly mezi pohlavími zrcadlí v našem jazyce, zadruhé pak o to, v čem se liší vyjadřování mužů a žen. Zatímco první pohled poukazuje na to, že způsoby našeho vyjadřování spoluutváří to, v čem žijeme a jak věci vnímáme, druhý pohled ukazuje na rozdílné vidění společnosti a světa kolem nás skrze jazyk u mužů a u žen.

2. Chtěl bych se zde věnovat především druhé rovině problému, neodpustím si ovšem několik poznámek ke zmiňované příručce a reakcím na ni. Stalo se určitou módou, zejména u autorů, kteří se rádi staví do role ochránců tradičních hodnot a potažmo i jazykové úrovně, kritizovat podobné pokusy s poukazem na fakt, že jazyk tím trpí. Nejsem rozhodně zastáncem jakékoli jazykové regulace a dekretování toho, jak má kdo mluvit, ale nechápu, co je špatného na upozornění, že určitá nerovnost mezi pohlavími se může odrážet i v tom, jak mluvíme, a co víc, že určitá nerovnost může být naším vyjadřováním vytvářena.

3. Dokud se jedná o doporučení, je na každém z nás, aby se s vědomím možných rizik podle takové informace zachoval. Ochránci „čistoty jazyka“ mohou být v tomto ohledu úplně klidní; jazyk je velmi demokratická instituce a v běžném užívání se neuchytí nic, co by kolektiv mluvčích užívat nechtěl. Být politicky korektní se v očích některých „aktivistů za zdravý rozum“ stává synonymem pro nadávku. Neuvědomují si, že se v drtivé většině případů jedná o způsob, jak být zdvořilý a v komunikaci k druhým citlivý. Asi by si nikdo z nich dnes na veřejnosti nedovolil nazývat někoho politicky nekorektními označeními „negr“, „kripl“, „tlusťoch“ nebo „buzerant“ stejně jako si například nedovolíme někoho váženého a vysoce postaveného titulovat veřejně jako „blbce“. A přitom všichni víme, co ta slova znamenají. Proč tedy nenazývat „věci pravými jmény“? Protože je to prostě necitlivé a neslušné. Vůbec zde neuspěje argument, že takto nazývaný sám pro sebe dané označení někdy používá (vážená profesorka na univerzitě, když si zapomene poznámky v kabinetě, může o sobě říct, že je „blbá“, ale jak bychom asi reagovali, kdyby ji nějaká bystrá studentka předběhla řkouc: „paní profesorko, vy ste ale blbá, zapomněla jste si poznámky“).

4. Vraťme se ale zpět k původní otázce: jak dnes mluví české ženy v porovnání s českými muži? V čem se liší jejich vyjadřování a co nám to o rozdílu mezi pohlavími říká? Asi jediný způsob, jak takovéto informace zjistit, je podívat se do korpusů. Jazykový korpus (viz www.korpus.cz) je obecně soubor textů jazyka, který je převeden do jednotného elektronického formátu, v němž je možné vyhledávat slova a jevy na základě různých dotazů a zjišťovat jejich frekvenci. Můžete tak zjistit, jak jsou frekventovaná některá slova, která z variant, nad nimiž váháte, v úzu převažuje apod.

5. Naše největší korpusy mluveného jazyka spravované Ústavem Českého národního korpusu FF UK mají celkem 2 miliony slov, přičemž se dbá na to, aby v nich byli rovnoměrně zastoupeni mluvčí obou pohlaví, různého vzdělání, stáří i nářeční oblasti. Co zjistíme, nahlédneme-li zběžně do těchto korpusů a spočítáme frekvence jednotlivých jevů s ohledem na to, zda je užívají muži nebo ženy?

6. Pokud porovnáme projevy mužů a žen v domácím prostředí nebo při přátelském posezení a odhlédneme-li od odlišností, které se týkají jmenného rodu, kde mluvčí nemá možnosti na výběr (*já jsem byl* × *já jsem byla*), můžeme konstatovat, že jazyk mužů a žen vypovídá hodně o našich rozdílných zájmech, pohledech na svět, způsobech vyjadřování atp.

7. Muži mají spíš tendenci přednášet a vytvářet „teorie“, o čemž svědčí vysoká frekvence spojek *pokud, čili*, nebo slov jako *problém, podstata*, spojení *ve fázi, a tak dále, na druhou stranu*. Vedle toho ovšem do svých projevů zhusta na rozdíl od žen inkorporují vulgarismy a pouze u mužů se objevuje poznámka přepisovače nahrávky „říhnutí“. Na druhou stranu pro ženy, podle tohoto velmi povrchního průzkumu, jsou typické kontaktní funkce jazyka: *hmm, no, vid'*, oslovení *mami, babi, tati, Evi, Kamilo*. Fakt, že na rozdíl od mužského v podstatě monologického přednášení dochází na empatickou a emocionální reakci v rozhovoru dokumentují vysoké frekvence spojení jako *no prosím tě, ježiš, aha, fakt strašný* apod.

8. Muži se snaží působit exaktněji, o čemž svědčí vyšší frekvence číslovek (*sto, tisíc*), častá jsou technologická, vojenská a politická témata: *web, doména, četa, stránka, počítač, střilet, vojsko, Topolánek, do politiky, osobní vlastnictví, společenská změna* apod. Vedle toho ženy si mnohem víc povídají o rozhovorech, které vedly: *a já říkám, vona dycky, mi říká jedna moje kamarádka*. Tématicky se rozhovory častěji než u mužů točí okolo dětí, domácích prací a ženských potřeb, což dokazují vyšší frekvence slov jako *zalejvat, školka, koupit, skořápka, koprovka, za tři stovky, voňavka* apod.

9. Je potřeba zdůraznit, že se nejedná o žádný komplexní a sofistikovaný průzkum rozdílů v řeči mužů a žen, ale pouze o drobnou ukázkou toho, jak je možné se na podobné problémy nezaujatě podívat. Drtivá většina naší slovní zásoby je společná pro muže a ženy, příklady uvedené zde jsou pouze ukázkami těch největších rozdílů ve frekvenci užívání.

10. Jaký obraz takováto krátká sonda o nás a postavení žen v naší společnosti podává? Kromě obvyklých stereotypů (muži se v průměru pokoušejí působit jako racionálnější, jsou hrubší a víc techničtější zaměření, zatímco ženy působí emocionálněji a empatictější) se můžeme ptát: proč je debata o domácnosti a výchově dětí stále doménou žen? Např. tvary sloves *kupovat* a *nakupovat* výrazně převažují v projevech žen; *školení* je slovo užívané častěji muži, ale *škola* a *školka*, nemluvě o slovu *dítě*, říkají častěji ženy. Nemůže to být tím, že práci, koníčky a přátele mají muži a ženy v průměru společné (baví se o tom zhruba stejně často), ale domácnost a starost o potomstvo stále připadá pouze na ženy? O tom, do jaké míry je tato dělba nutná, přirozená nebo spravedlivá, nechť si udělá obrázek každý sám.

(Václav Cvrček, jazykovědec)
(upraveno podle *aktualne.cz*)

Část 1 [30 bodů]

1. Vysvětlete vlastními slovy: [5 bodů]

- a) frekvence
- b) neformální
- c) vulgarismus
- d) „genderově vyvážené“
- e) „politicky nekorektní“

2. Vysvětlete na základě textu, jaké jsou hlavní rozdíly v užívání jazyka muži a ženami. [5 bodů]

3. Jakým způsobem výzkumu vznikl na Karlově univerzitě korpus českého mluveného jazyka? [5 bodů]

4. „Proč tedy nenazývat věci pravými jmény? Protože je to prostě necitlivé a neslušné.“ Na základě textu vysvětlete rizika spojená s tímto úhlem pohledu. [5 bodů]

5. „Ochránci „čistoty jazyka“ mohou být v tomto ohledu úplně klidní; jazyk je velmi demokratická instituce a v běžném užívání se neuchytí nic, co by kolektiv mluvčích užívat nechtěl.“ Analyzujte toto tvrzení s ohledem na celý text. [5 bodů]

6. „... že práci, koníčky a přátele mají muži a ženy v průměru společné (baví se o tom zhruba stejně často), ale domácnost a starost o potomstvo stále připadá pouze na ženy?“ – napište krátký text odkazující k textu. [5 bodů]

Část 2 [30 bodů]

„... druhý pohled ukazuje na rozdílné vidění společnosti a světa kolem nás skrze jazyk u mužů a u žen.“

Vysvětlete, proč si toto autor myslí, a napište komentář (minimum 100 slov), ve kterém vysvětlíte svůj názor na toto tvrzení.

Část 3 [40 bodů]

Napište esej (minimum 300 slov) na jedno z následujících témat:

- 1. Stereotypy nejsou vždy falešné.
- 2. V naší moderní společnosti se všechno soustředí jen na tady a teď.